

Vida Virág – Solti Csaba

Mire emlékeznek a balerinák?

Interjú Erdélyi Hajnállal és Szarvas Janinával

Szerkesztette: Turbuly Lilla

Tánckritika.hu

Nagy család egy templomban Beszélgetés Erdélyi Hajnallal



Az *Emlékkönyv az Operaház óvóhelyéről* című könyv apropóján beszélgettem a balettművész-íróval.

– *Olvasás közben felmerült bennem a kérdés: egy olyan ember, aki szemtanúja volt a magyar balettművészet felemelkedésének, csillogásának, könyvében miért csak egy rövid időszakot akar megörökíteni?*

– A magyar balettről, a művészekről, a mesterekről már sokan írtak. Az viszont nagyon bosszantott, hogy az ostrom alatt az Operaház menedékhelyén meghúzódó majd' nyolcszáz emberről sehol nem találni dokumentációt.

Néhol megemlítik, hogy többek között Kodály Zoltán is ott bujkált. Pedig más nagyságok is ott voltak, nemcsak Kodály. Ezért határoztam úgy, hogy kizárólag erről az időszakról írok. Az életem korábbi eseményeit csak bevezetésnek szántam, hogy érthető legyen, hogyan és milyen közegbe kerültem. A háború utáni évekről is befejezésképpen mindössze annyit írtam, amennyiből világossá válik, hogy ezek az évek az opera és a balett kiemelkedő időszakai voltak.

– *Történelmünk drámai korszakáról írsz, de szinte nyoma sem érződik nyomasztó hangulatnak.*

– Szándékosan törekedtem megmutatni a korszak humoros oldalát.

– *Miért? Hiszen hihetőbbnek tűnne, ha borzalmakról írtál volna...*

– De nem volna igaz.

– *Könyved hangvétele olyan ártatlan, mintha valóban egy gyermekkori napló alapján született volna. Nem itatja át az azóta felnőtt ember mindent*

megmagyarázó okoskodása. Lehet, hogy gyermekként nem láttad át a tragédiát?

– Így igaz... Csak azt vettem papírra, amit akkor tapasztaltam, ahogy akkor éreztem.

– Így például fel sem merült benned a kérdés, hogy vajon Vorosilov marsall honnan tudja, hogy Kodály az Operában bujkál, és milyen diplomáciai összeköttetés kellett a már akkor híres zeneszerző külön ellátásának megszerzéséhez?

– Nem, bár később kiderült, hogy az oroszok gyakorlatilag mindent tudtak, de erről a tényről máig nem találni dokumentációt. Akik mesélhetnének, Nádasdy Kálmán vagy Oláh Gusztáv, sajnos már rég nincsenek köztünk. Érdekességgéppen megjegyzem, többen kifogásolták, hogy a történet nem tűnik valósnak, mert az operaházban bujkálók között több zsidó származású ember is található. A könyv írásakor – mint ahogy az életben sem – fel nem merült bennem ez a kérdés. Én csak ragaszkodtam a tagadhatatlan történelmi tényekhez. Még a dezertőrökre (*magyar katonaszökevények – a szerk. megj.*) is tisztán emlékszem, akik a fegyvert letéve, ott kaptak menedéket az Operaház alagsorában.

– A történeteidet – az ostrom alattiakat és az utána következőket egyaránt – hihetetlen színház iránti lelkesedés és szakmaszeretet jellemzi. Sokan inkább keserűen emlékeznek vissza a megpróbáltatásokra és a belső viszályokra. Mitől maradt neked az Operaház örökre a „Művészet Szent Temploma”?

– Válaszul engedd meg, hogy idézzek a könyvből: „A színház egyetlenegy nagy család volt egy templomban. Vezetők, énekesek, zenekar, balett, műszakiak, festők, szobrászok, gyerekek – mindenki imádta az egész munkát. Az ügyet. Úgy ahogy van. A fárasztóságával együtt! Egy életre szóló szerelem volt ez, minden részleg részéről, szólistáktól a díszletezőig. Akik kölcsönösen tisztelték egymást. Nemegyszer hallottam, hogy az ünnepelt szólista, kiérkezve a kulisszába, azon nyomban a kellékestől vagy az öltöztetőszabótól kérdezte ki a véleményét. Értettek is hozzá! »Egy csónakban evezett« az egész társulat.” Egy újságcikkekben úgy fogalmaztak, hogy „ez itt a recept”. Ma már hiánycikk ez a kölcsönös tisztelet. Ez a magas művészi színvonal és a jó társulat titka.

– *Később, aktív művészként tanúja voltál annak is, amikor ez elveszett?*

– Igen. A hetvenes évek végétől már nem olyan formátumú vezetői voltak az Operának, akik képesek lettek volna a társulat ilyen szintű egybekovácsolására. Rengeteg fél tehetség került vezetői posztra és színpadra akkoriban. Engedj meg még egy idézetet, az epilógusból: „Az Operaház egy templom, ahol együtt lélegezhettem a színházzal nagy mesterek és tanítók között, ahol életem során a legtöbb szeretetet kaptam, és ahova ma is visszajárok – a második otthonomba!”

– *Valóban az Operaház a második otthonod még mindig?*

– Éppen a könyvem megjelenése idején ért a legnagyobb fájdalom. Egyszerűen nem mehettem be! *A diótörőt* az 1950-es bemutatója óta (amelyben magam is részt vettem) minden évben legalább egyszer megnézem. De akár többször is, ha új szereposztás jött ki. Tavaly történt meg velem először, hatvankét év után, hogy nem láthattam az előadást. Milyen otthon az, ahová többé nem tehetem be a lábam? Milyen otthon ez most azoknak, akik a társulat tagjaiként bemehetnek? A templom, ahol együtt lélegezhettem nagy mesterek és tanítók között, nincs többé! Hol vannak ezek a nagyok? Hogy várható el, hogy ez egy család legyen?

– *Ki volt az utolsó nagymester, aki össze tudta kovácsolni a társulatot?*

– Talán Seregi László. *A Spartacus* 1968-as bemutatója volt ilyen hatással az együttesre. De sajnos ennek a szép családnak a széthullása is akkortájt (a hetvenes évek végén) kezdődött el, amikor a koreografálást felfüggesztve, elvállalta a balett-társulat igazgatását.

– *Milyennek látod a mostani fiatal generációt, a Táncművészeti Főiskoláról kikerülő táncosokat?*

– Én ott látom a problémát, hogy a mai táncosok nem látogatják egymás előadásait. Mi annak idején minden szereposztást megnéztünk. Igaz, akkor még létezett az úgynevezett művészpáholy, ahová bármikor bemehettünk. Nagy hiba, hogy az átépítéskor ez a lehetőség megszűnt. Sajnos már a művészek sincsenek átítatva azzal a szakmájuk iránt érzett szerető rajongással, mellyel mi voltunk már gyermekkorunktól. Később aztán ezek a művészek tanárok lesznek, és nincs meg bennük az a lelkesedés, amit átadhatnának. Nagyon örültem, mikor Szakály

György, a Táncművészeti Főiskola rektora a könyvemet olvasva kijelentette, hogy kötelező olvasmánná tenné a hallgatók számára.

– *Vagyis a balettpatkány szemszögéből nézve, a mai főiskolai hallgató nem szív magába elég „színházzagot” ...*

– Így van.

– *Mióta te sem szívod a színházi levegőt, mivel foglalod el magad?*

– Az Operaház felújításának kezdetén, 1980-ban nyugdíjba mentem. Már fiatalon, az operai munkám mellett is tanítottam. A tornászok akkoriban vették át a szovjet módszert, amely megkövetelte a balettoktatást. Pethő László ajánlatára kerültem a tornászokhoz. Így volt szerencsém balettet oktatni többek között Magyar Zoltánnak és Sivadó Jánosnak. Magyar Zoltán az olimpiai aranyérem megszerzése után azt mondta, hogy nekem is nagy részem volt a sikerben. Ugyanis sikerült a kissé csámpás spiccét szép egyenesre faragni.

Ma már, London után tudjuk, hogy a kivitelezés szépségén akár az aranyérem is múlhat. Igaz, az ő spicce olyan csámpás volt, hogy akár bele is akadhatott volna a tornaszerbe. Szintén aktív táncos voltam még, mikor a festményeimből a Fővárosi Művelődési Házban nyílt egy jól sikerült kiállítás. A megnyitón ott volt Somogyi József, a Képzőművészeti Főiskola akkori rektora. A képeimet látva meghívott a főiskolára. Pedig akkor már negyvenkét éves voltam. Hatalmas megtiszteltetésnek éreztem, de közben nagyon félttem is a sok fiatal között. Szerencsére rögtön befogadtak, szerettem köztük lenni. Egy napon megjelent a rektor úr Barcsay Jenővel vizitálni. Mindenki mereven állt az állványa mellett. Barcsay egyenesen hozzám lépett, bemutatkozott, és annyit mondott: örülök, hogy megismerhetem. Máig sem értem, hogy miért.

– *Ezek után miért nem ismerhetünk mint híres festőművészt?*

– Mindössze két és fél évig jártam oda. Aztán Torinóba mentem – Pongor Ildikó ajánlására – tanítani. Akkor már tudtam olaszul, mert a válásom után felszabadult időt nyelvtanulásra fordítottam. Később Torinóban is letettem a nyelvvizsgát. Sőt, hogy magányomat elűssem, egy négyéves tanfolyam után idegenvezetői vizsgát is tettem.

– *Mostanában mivel foglalkozol?*

– Rengeteget olvasok. Ez tölti ki a napjaimat.

– *Írni fogsz még?*

– Felmerült, hogy talán kellene a mára elfelejtett nagyjainkról írni. De most még nem foglalkoztat a kérdés. Jelenleg a legfőbb feladatomban az, hogy megszabaduljak a napi gyógyszeradagom felétől.

Az interjút Solti Csaba készítette.



Megmeneküléseim

Beszélgetés Szarvas Janinával

Szarvas Janina csak a pillanatokban tudta megélni a sikert és a boldogságot. A kitűnő adottságokkal és angyali szépséggel megáldott balerina soha nem volt a sors kegyeltje. Erőskezű édesanyja büvköréből nem tudott kiszakadni; a nagynevű mesterek – bár mindig is elismerték tehetségét – más kiválasztottakat emeltek fel helyette. Vagy általa. Szerelme is beteljesületlen maradt. Az élet azonban az elégtételek örömeivel rendszeresen őt igazolta; és egy dologgal mindig kárpótolta: a közönség szeretetével. Talán ennek köszönheti, hogy szépségéből mit sem veszített, járása ma is fess, tartása elegáns.

- *A közelmúltban megjelent életrajzi kötetében ezt olvasható: „Már harmadszor voltam menyasszony, de anyám még mindig helyettem beszélt a telefonban. Nemcsak helyettem, hanem a nevemben. Az én hangomon.” Milyen volt a rettegett Janina-mama, aki elindította a lánya karrierjét, szervezte az udvarlókat körülötte; akitől a mesterek is tartottak, és akiről az hírlett, hogy veri a lányát, ha egy centivel alacsonyabb grand jetét ugrik...*

- Anyám úgy tanított, hogy nekem mindig csak igent volt szabad mondanom, semmi mást. Társaságban nem volt szabad beszélnem, mert azt mondta, hogy olyan buta vagyok, hogy jobb, ha egy szót se szólok. Mindig velem jött, mindenhová. Szembe kellett ülnöm, és ha valamit kérdeztek volna, hogy „drága művésznő...”, az asztal alatt megrúgott... Válaszolt helyettem, és nekem csak csendben mosolyognom volt szabad. Így tanított: „Ne kérdezz, fiam, semmit, rád nem tartozik, te csak dolgozz. A te életedben ne legyen más, csak munka.” Anyám mellettem akart sztár lenni...

- *Am ha a mama nincs, akkor sosem kerül a világ akkori egyik legjobb mestere, Nádasi Ferenc keze alá. Milyen emlékei vannak a mester óráiról?*

- Négy és fél éves voltam, amikor anyám elvitt Nádasi Ferenchez – elbírálásra. Az álma az volt, hogy a kislánya balerina lesz, ha már neki és a testvérének nem sikerült. A harmadik óra után azt mondta a mester, hogy

kivételes tehetség vagyok. Anyám megköszönte a bírálatot, majd jelezte, hogy nem tudja állni a gyermek tandíját, és ezért nem fog járni. Nádasi mester azonban nem engedett el, ingyen vállalta a taníttatásomat. Pár éve tudtam meg, hogy Kun Zsuzsát és Kovács Nórát is ingyen tanította... Amíg Nórával nem kerültem össze, addig mindig az első sorban álltam a teremben. Aztán háromszöget alkottunk, és én voltam középen. Utáltam ott állni, mert időnként lusta voltam, nem emeltem olyan magasra a lábam, ahogy kellett volna. A mester pedig ezt mindig észrevette (túlságosan szem előtt voltam), és leállt velem vacakolni. Később mindig úgy álltunk, hogy Nóra, Zsuzsa, én és néha még egy-két másik lány állt az első sorban. A tréning pontosan úgy zajlott, mint ahogyan ma tréningeznek a balerinák. Viszont Nádasi más módszerrel tanított, mint ahogyan a Vaganova-iskolában teszik, és az én típusomnak ez jobban megfelelt. Vajnonnát – aki kiésőbb az Operában a szovjet mesternőnk lett – korábban nem is bírtam volna. Az orosz módszer csak szívtelenség és munka, semmi más. Én meg úgy voltam vele: jó, hogy munka, de emellett át is kell éreznem, amit csinálok. Ez az, amit Nádasitól tanultam meg: a tánc öröme és szeretete. Azt hiszem, ez volt az a plusz, amiért a publikum szeretett. Akármilyen szerepet táncoltam, mindig olyan érzésem volt, hogy a közönség velem élt.

- *Milyen volt a személyes viszonya a mesterrel?*

- Sokáig nagyon kedvelt, de tizenhárom évesen kiestem a pikszisből. Abban az időben már Kék madarat táncoltam Rab Pistával az Operában. Az egyik előadáson legalább tizenöt percig ünnepelt bennünket a közönség, és utánunk lépett fel Kovács Nóra, ám neki nem volt különleges sikere. Nádasiné (*Nádasi Marcella – a szerk. megj.*) nagy kedvence volt a nálam másfél évvel idősebb Nóra, és hallottam, amint ezt mondta a színpalak mögött a mesternek: „Nórát Janina előtt ki kell hozni. Mert ha addig nem jön ki, akkor elvágjuk, és ezt nem engedem meg!” Kitalálta, hogy Nórának ki kell mennie külföldre, és azonnal hívta Rab Pistát, hogy ezt megbeszéljék. Pista már akkor is jó táncos volt, Nóra pedig elég labilis: változó teljesítményt nyújtott a színpadon. Nádasiné rengeteget ostromozta is emiatt. Nem egyszer hallottam, amikor azt mondta neki, hogy „szedd össze magad, fiam, ha valaki akarsz lenni!” Ha előadás volt az Operában, a szünetben kimentünk a balkonra, ahonnan pontosan ráláttunk a Nádasi-teremre. Láttuk, amint Nádasiné ott gyakorol – Nórával külön. Általában Nádasi tartotta a gyakorlatokat, ha viszont rossz napja volt, akkor a felesége tanított helyette, aki amúgy nem nagyon foglalkozott velünk. Nórát viszont különösen megszerette. Talán azért, mert fekete típus volt, ahogy ő maga is. A külföldi

utat jól kitervelte... Ahogy hazajöttek, megkapták a Kossuth-díjat. Aztán '53-ban meghívást kaptak Kelet-Berlinbe, és ott átléptek a nyugati határt.

- *Mi volt a különös módszere, pedagógiai elve volt a mesternek? Hogyan tanított?*

- Csodálatosan. Nem tudom elmondani... Nagyon szigorú volt, de mindamelllett lehetett nála nevetni. Nem mogorván vagy hidegen volt számonkérő és kemény. Pedagógusként a példaképemmé vált, az ő stílusát és módszerét vittem tovább én is tanárként a saját iskolámban, Hamburgban, ahol huszonhat évig tanítottam. A Nádasi- és a Vaganova-módszer között egyébként nem sok különbség volt, csak annyi, hogy ez utóbbi szív nélküli. Az arabszket fent kellett tartanom Nádasinál és Vajnonnennél is. Hatvan éve ezt a mély arabeszket még senki sem tudta úgy megcsinálni, ahogyan én, partner nélkül, egyedül. Ez van a könyv tetején is. Engem Nádasinál tanított meg például forogni, minden technikai tudásomat neki köszönhetem. Emlékszem, amikor a táncóra közepén felpattant egy közönséges székre, és könnyedén megforgott három pirouette-et. Mi meg csak ámuldoztunk – a földön sem tudtunk megállni a lábunkon, nemhogy egy széken forogjunk! Ekkor már negyven felé járt. Mindegyik mester kiváló volt, aki tanított, csak egyik sem állt mellettem.

- *A másik legendával, Harangozó Gyulával sem alakult szerencsésen a viszonya. Koreográfusként a munkái jellemzik, de milyen volt emberként? Ön milyennek ismerte meg?*

- Harangozó nagyon jó koreográfiákat készített. Egyik jobb volt, mint a másik. De az ő lieblingje is Nóra volt, és nem én. Engem Nádasinál mester karolt fel az utolsó előtti vizsgáig, a nórás történetig. Azután Oláh Gusztáv támogatott. Harangozó mindig háttérbe szorított, és akkor vett elő, amikor szükség volt rám. A *Térzenét* például háromszor táncoltam összesen, először Romániában. Hirtelen kellett beugranom, emlékszem, a vonaton tanultam be – sikeres előadás lett belőle. Amikor hazajöttünk, kértem Harangozót, hogy táncolhassam. Annyi volt a válasza, hogy köszönöm a beugrást. Amikor húszévesen minden összedőlt körülöttem, és Bécsbe kerültem, Harangozó egy héten belül kijött utánam. A Volksoper eszpresszójában láttam meg, éppen vége volt a próbának, mentünk a büfébe... Nem is értettem hirtelen. Harangozó azt mondta: „Janina, azért jöttem, hogy hazavigyelek...” Azt feleltem: Drága mester, először szeretném megkérdezni, hogy hány szerepet

kaptam Öntől? Azt válaszolta: „Egyet sem.” És most fogok kapni? „Csak lírai szerepeket.” Akkor inkább tányért mosok – válaszoltam.

- *Miért volt önnel ilyen elutasító Harangozó Gyula?*

- Nem tudom. Nagyon szimpatikus és tehetséges ember volt, de nem mindenkit szeretett. Engem sem. Nem tehetett róla se ő, se én. Csak sejtem, hogy ahogyan Nádasinál, itt is a felesége szólt közbe. Mikor a *Bihari nótájában* harmadik szereposztásban megkaptam az egyik szólót, egy próba szünetében a zsúfolt büfében ott ült Hamala Irén, Harangozó felesége. Utánam szólt: „Janina, sajnálhatod, hogy nem a Hari csinálja a *Bihari* koreográfiát!” (Mert eredetileg ő kapta meg, de lemondta, és Vashegyi Ernő vállalta el). Miért, kérdeztem vissza. „Azért, mert akkor a cseléd szerepét táncolhattad volna!” De visszavágtam: akkor neked kellett volna előbb eltáncolnod, hogy tudjam, mi az a cseléd...

Hamala eljött az előadásra, amikor én táncoltam, hatalmas siker volt, rendkívüli kritikát kaptam. Persze beugrással léptem színpadra, színpadi próbám sem volt előtte, mindig a mélyvízbe dobtak be. Egyébként a *Kézcsók*-duettet táncoltam Fülöp Viktorral.

- *Ez volt az az alakítása, amelyet a kor egyik kritikusa, Csizmadia György olyan elismerő hangon méltatott?*

- Igen, pontosan! Lakatos Gabi volt a második szereposztás, de lemondta, mert érezte, hogy nem neki való a szerep, pedig igazi Vénusz-típus volt, gyönyörű alakkal. Olyan jó szerepeket táncolt, hogy nem akarta elrontani a renoméját egy nem hozzá illő alakítással. A temperamentumos, drámai szerepek álltak jól neki, mint *A bahcsiszeráji szökőkút* Zarémája, nem pedig Vénusz, ami lírai, de hideg. Én pedig kaptam egy telefont, hogy menjek be, mert új partnert kapok estére. Ő volt Fülöp Viktor. Fülöp Kun Zsuzsának udvarolt, és engem nem szívesen vett, és én nem is nagyon táncoltam vele azelőtt. Azt kérdezte tőlem: „Így akarod a színpadon is táncolni a *Kézcsók*-duettet? Olyan vagy, mint egy jégszekrény!” Aztán a színpadon már nem voltam jégszekrény! Légies és buja, már túl az első szerelmi tapasztalatokon, igazi nőként, testhez tapadó könnyű, rózsaszín jelmezben... Ő pedig káromkodott.

- *Milyen megpróbáltatások, méltánytalanságok érték még, amiben úgy érezte, hogy nem áll Ön mellett senki, pedig teljesítménye legjobbját nyújtja?*

- Elhatározták, hogy részt kell vennem a lengyelországi VIT-en. Hivatott Harangozó, akkor már ki volt osztva, hogy ki mit táncol. Nekem a *Diótörőt* szánták Róna Viktor miatt, aki ekkor még meglehetősen rozoga volt, és kellett mellé egy jó partner. Nem is titkolták, hogy emiatt van rám szükség. Azt mondtam, rendben, vállalom, de a fekete hattyút is kérem, különben nem megyek. Engedtek a szavamnak, és végül hárman táncoltuk: Lakatos Gabriella, Müller Margit, Szarvas Janina. Három fekete hattyú Magyarországról. A zsűriben benne volt anyám lengyel testvére, aki valamikor táncosnő volt, később énekesnő lett. Én voltam a legjobb hármunk közül, mert egyedül én tudtam megcsinálni a 32 dupla rond de jambe fouettét. Lakatos Gabi elsőrangú táncos volt, de ő csak másféllel forogta, vagyis „egy dupla – egy szimpla” forgással. Nagyon nagy sikerem volt. Másnap Nádasi mester gratulált Kun Zsuzsának a *Coppéliával* szerzett első helyéért, Müller Margitnak a fehér hattyúval elért második helyezéért, és nekem a harmadik helyért, amit a *Diótörő*vel, Rónával érdemeltünk ki. Nem szólhattam semmit. Másnap édesanyám testvére keresett meg a tolmácsnővel, és elmondta, hogy Nádasi azt kérte a zsűritől, hogy a magyaroknál a fekete hattyúkat ne pontozzák. Megdöbbsentem. Éreztem, hogy nagyon jól táncoltam, és én kaptam a legnagyobb tapsot... Nem értettem az egészet, már kezdtem elhinni, hogy valami hiba mégis volt a produkcióban. Ha anyám testvére akkor nem keres meg, soha nem tudom meg az igazat.

- *Ön minden helyzetben tudott változtatni az életén. Mikor sikerült az anyai nyomás alól megszabadulnia?*

- Akkor, amikor tizenhét évesen titokban férjhez mentem. Már harmadjára voltam menyasszony anyám akaratából, de egyik vőlegényem sem érdekelt, sőt, igazán az a férfi se, akihez hozzámentem. Laci nagyon rendes volt, könyörögtem neki, hogy vegyen el. Azt mondtam: Lacikám, ha egy kicsit szeretsz, vegyél el engem feleségül. Nem volt belém szerelmes, és ő már egyszer volt nős. Menekülés volt, menekülés anyámtól. Lacit egyszer anyám nem akarta beengedni, én pedig azt mondtam: engedd be a férjemet! Utána elköltöztem. Ez volt az első megmenekülésem. Közben pedig másba voltam szerelmes...

- *Jovicky József*be, az *operaénekes*be...

- Igen. Az első perctől, ahogy megláttam a színpadon, számomra nem létezett más. A megismerkedésünk olyan élmény volt, hogy azt senki nem

tudja elképzelni, mert ilyen nincs is az életben. Ő volt az egyetlen, akivel összeillemtem; ő Simándi Józseftől kapta a pofonokat, én meg a balettmesterektől. Egyiken segített a másik. A sok pofon között egymásra találtunk. Tizenöt éves voltam, amikor az anyám által aktuálisan kiválasztott vőlegényem kívánságát teljesítve szereztem jegyet az Opera szezonnyitó *Hunyadi*-előadására, az új hőstenorral, Joviczky Józseffel a címszerepben. Az első sorban ültünk, és Joviczkynek egy áriát a sűgőlyuk mögött kellett énekelnie. Ekkor akadt össze a szemünk – végzetesen. Utána már csak nekem énekelt. A vőlegényem másnap vacsorázni vitt volna, ám fejfájásra hivatkozva taxit rendeltem, de nem haza vettem az utat, hanem Lacihoz, a későbbi férjemhez. Túl akartam lenni a tűzkeresztségen... Kértem egy konyakot érzéstelenítésként, és odaadtam neki magam, miközben végig Joviczky hideg-kék szemére gondoltam. Nem akartam tapasztalatlan kislánynak tűnni, ha majd egyszer összehoz vele sors. Egy hónap telt el, mire végre az Opera művészbüféjében egymásba botlottunk. Azóta keresett ő is, csak nem tudta, hol találhat meg. Nem sejtette, hogy egészen közel vagyok. Két évig, eleinte titokban, aztán botrányokkal övezve szerettük egymást. Nős ember volt, nem rúghatta fel a házasságát. Már rég nem éltem Magyarországon, amikor hallottam, hogy összeroppant: alkoholproblémái, félbetört karriere fiatalon elvitte. Pár évvel ezelőtt meglátogattam a sírját a temetőben. Vittem egy szál sárga rózsát... Akkor tudtam elengedni.

- *Mi volt a második „megmenekülés”?*

- Amikor elhagytam az országot. Fülep Gyuszi kollégámnak adódott lehetősége, hogy teherautóval el tudjuk hagyni az országot. Anyámnál laktam akkor, és azt mondtam neki, hogy megyek az Operába, mert sonkát osztanak. Húszéves voltam. Egyszál ingben-gatyában indultam el, és másnap reggel elhagytuk az országot. Pénzem, holmim nem volt, és akkor, amikor kimenekültünk, a határon gyalog kellett átmenni. Két vonat állt az állomáson. Az egyikre sem volt felírva, hogy hova megy. Mint kiderült, az egyik Ausztriába, a másik Németországba ment. Így kerültem Bécsbe. Pár nap múlva felvettek a bécsi operettszínházba, a Volksoperbe. Szerencsém volt: két héten belül szerződést kaptam. Ha még nem is jutottam azonnal pénzhez, tudtam, hogy tudok majd venni egy télikabátot...

- *A Volksoperben és a Hamburgi Operaházban eltöltött hosszú szólista évek után, most is aktív része az életének a tánc, és ha jól tudom, saját metodikai módszert is kidolgozott...*

- Egy héten háromszor tartok gyakorlatot. Az egyik balett, a másik kettő a saját módszerem. Az agyvérzésem sarkallt arra, hogy a felépülésemhez megtaláljam a megfelelő mozgásformát, így született meg a saját technikám. Kifejlesztettem egy gyógytornaszerű foglalkozást, ami semmi máshoz nem hasonlítható. Eleinte csak a magam részére kreáltam, és mivel hatásos volt, később úgy gondoltam, hátha segíthet másoknak is. Ferde csípőjű, vállú, nyakfájós felnőttekkel foglalkozom. A módszernek nincs neve, nem reklámozom, és tudományosan még le sem tudom írni, valójában csak fél éve dolgoztam ki. Amikor szeretnének az emberek csatlakozni, és megkérdezik, hogy mégis mi ez, akkor azt válaszolom, hogy nem tudom, de a fejtetőnél kezdjük el a mozgást, és a lábujjnál hagyjuk abba. Az orron és a fülön kívül minden mozog! A mozdulatsorok kapcsolódnak a baletthez, azon belül is az egyensúlyt helyeztem a figyelem középpontjába. A tréninget a földön kezdjük, hanyatt fekvésben, először a lábakkal, karokkal dolgozunk, majd oldalt fekvésben a lábujjakat mozgatjuk, majd az egész lábat.

- *Kiknek tart most balettórákat?*

- Huszonhat évig vezettem Hamburgban a balettiskolámat, kétszáz tanítványom volt, de '95-ben befejeztem a tanítást. Azután inkább csak bridzsezni jártam, de a nap jó részében csak otthon ültem és kézimunkáztam. Nagyon szeretek hímezni – a második munkám volt a térd sérülésem miatt kettőtört táncos karrierem után. Az orvosom azonban figyelmeztetett, hogy ha így folytatom, tolószékben fogom végezni. Nem hittem neki. Egy napon azonban nem tudtam felkelni az ágyból, a vejemet kellett segítségül hívni. Az izmaid egyszerűen nem működtek, térdre estem ki az ágyból. Másnap felhívtam a helyet, ahol két és fél évtizedig tanítottam – és már tizenhét éve felé sem néztem –, hogy megkérdezzem, mi van a balett-teremmel, megvan-e még, lehet-e ott gyakorlatot tartani. Megkerestem a régi kislányokat, akik azóta felnőttek, férjhez mentek, hogy van-e kedvük balettra járni. Jelentkeztek is néhányan, és velük tartjuk már három éve a gyakorlatot.

- *Visszagondolva a sok évtizedes ausztriai és németországi életére, hogyan látja most: boldogabb, sikeresebb tudott lenni külföldön?*

- Jó döntés volt, hogy elmentem, más döntésem nem is lehetett volna. Annak ellenére, hogy az emberek '56 előtt engem tartottak az első balerinának. Amellett, hogy Csini (Csinády Dóra) jó volt, Vera (Pásztor Vera) jó volt, valahogy engem szeretett a publikum. Ha például beteg lettem, rengetegen visszaváltották a jegyet. A bologságot azonban csak percekre, a siker

pillanataiban és Jóska karjaiban éltem meg, elbújva az Operaház titkos zugaiban. A valóság sokkal nehezebb volt. Jóska nem tudott kilépni a házasságából, botrányba torkollott, amikor a viszonyunk napvilágra került, a mesterek nem karoltak fel, és az anyám folyamatosan sanyargatott. Németországot, őszintén szólva, utálok, de soha nem akartam hazatelepülni. Most sem akarok. Mikor Budapestre látogatok, azt látom, hogy a kollégáim nem tartják a kapcsolatot, senkim nem lenne itthon, csak meg kellene szoknom egy új lakást.

Az interjút Vida Virág készítette.